

УДК 347.168

О. В. Чуприна, здобувач кафедри адміністративного права Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"

ТЕОРЕТИЧНИЙ РІВЕНЬ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МИТНИХ РЕЖИМІВ ПЕРЕРОБКИ

Унаслідок узагальнення наукових праць уперше зроблено висновок про вузькогалузеве тлумачення економістами терміна "митна переробка", під яким вони розуміють не митний режим переробки, а елемент певної логістичної системи. Дістала подальшого розвитку ідея розмежування окремих понять, якими оперують дослідники, як-от: "митна обробка", "режим переробки".

Ключові слова: митний режим; дослідження; термінологія; Кіотська конвенція; переробка; митна переробка.

Вследствие обобщения научных трудов впервые сделан вывод об узкоотраслевом толковании экономистами термина "таможенная переработка", под которым они понимают не таможенный режим переработки, а элемент определенной логистической системы. Получила дальнейшее развитие идея разграничения отдельных понятий, которыми оперируют исследователи, а именно "таможенная обработка", "режим переработки".

Ключевые слова: таможенный режим; исследования; терминология; Киотская конвенция; переработка; таможенная переработка.

Due to summarizing the research papers for the first time there is concluded that the narrow-specialized interpreting the "customs processing" term means not a customs regime of processing, but an element of a certain logistics system. An idea of separating individual concepts, operated by researchers, such as "customs processing" and "processing regime" has been developed in prospect.

Key words: customs regime; research; terminology; Kyoto Convention; processing; customs processing.

Постановка проблеми. Із набранням чинності Митним кодексом України 2012 р. термінологічна система митного права збагатилася новими термінами, а традиційні зазнали істотної корекції.

Для прикладу, термін "митний режим" відтепер слід сприймати як комплекс взаємопов'язаних правових норм, що відповідно до заявленої мети переміщення товарів через митний кордон України визначають митну процедуру щодо цих товарів, їх правовий статус, умови оподаткування та обумовлюють їх використання після митного оформлення.

Своєю чергою, термін "митна процедура" означено як зумовлену метою переміщення товарів через митний кордон України сукупність митних формальностей та порядок їх виконання. Поняття "митні формальності" позначає сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами і митними органами з метою дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи.

© О. В. Чуприна, 2013

Таким чином, сам термін “митний режим”, а також окремі різновиди митних режимів слід сприймати з нових позицій, які мають бути окреслені в рамках власне юридичної науки, до певної міри спираючись на доробок учених-економістів, праці яких присвячено митним режимам, і зокрема режимам переробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Захищені останнім часом дисертаційні роботи, на жаль, не дозволяють ствердно говорити про формування єдиної теорії митних режимів. Теорія має розвивати ідею О. М. Козиріна щодо змісту митного режиму як певної комбінації умов, обмежень і заборон, приписів, вимог, для кожного передбаченого Митним кодексом України митного режиму. Звідси виникає потреба ревізії стану наукового дослідження митних режимів переробки як економічних режимів, що посідають важливе місце в наборі інструментів регулювання сфери зовнішньоекономічної діяльності. Без цього неможлива побудова методологічного підґрунтя подальшого критичного вивчення митних режимів переробки, формулювання пропозицій і рекомендацій щодо поліпшення стану їх правового забезпечення.

Мета статті – з'ясувати рівень теоретичного опрацювання митних режимів переробки в дисертаційних та інших наукових дослідженнях останнього періоду, що їх виконали вітчизняні вчені, а також дослідники митно-правової тематики з близького зарубіжжя.

Виклад основного матеріалу. “Класифікація митних режимів, яка визначена в Митному кодексі України за порядком дії, поділена на дві групи: прості та триваючі. До першої групи віднесено такі митні режими, як імпорт, експорт, знищення або руйнування, відмова на користь держави. В основу цього поділу лягає те, що з моменту отримання дозволу митним органом на їх використання останні фактично завершують свою дію. До другої групи віднесено режим тимчасового ввезення, режим тимчасового вивезення, транзит, митний склад, безмитна торгівля та ін., тобто ті, в умовах яких товари можуть знаходитись певний час. Основними видами митних режимів є імпорт, експорт і транзит. Інші види режимів мають похідний, як правило, комплексний характер” [1].

Якщо не концентруватися на малозрозумілому критерії градації митних режимів “за порядком дії”, то можна зробити висновок, що автор, поділяючи митні режими на прості й триваючі, зараховує режими переробки до триваючих, а в класифікації “основні–похідні” вони, на його думку, належать до останніх, тобто похідних.

Крестьянінов О. О. у своїй дисертаційній роботі, захищеній 2002 р., хоча й розмежує митні режими в загальному й спеціальному значеннях, обґрунтовує потребу обов'язкового закріплення в Митному кодексі України понять митних режимів, видів та механізму їх застосування, проте лише констатує очевидний факт, а саме зараховує переробку на митній території та за її межами до окремих видів митних режимів [2].

Оскільки митні режими переробки жоден із дослідників не зараховує до так званих основних, наївно було б очікувати від автора розвідки з назвою “Основные таможенные режимы: сравнительно-правовое исследование” [3] більш-менш повноцінного їх аналізу. Зате маємо повне право застосувати до режимів переробки ось цю функціональну характеристику, сформульовану в перебігу вивчення питання щодо місця митних режимів у системі правових режимів: “Кожний митний режим регулює певну сферу зовнішньоторгових відносин, що наперед визначає їхню неоднакову політичну й правову функції” [3, 14]. І це, слід зауважити, не єдиний випадок охарактеризування митного режиму як явища політико-правового.

Відмова від терміна “митний режим” на користь іншого – “митна процедура”, що відповідає термінології Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (1973 р.), спричинила потребу нового осмислення і наявних кодифікованих актів, у яких відображено цю рецепцію, і теоретичних підходів до побудови термінологічних систем

митного законодавства. У підсумку маємо науковий продукт під назвою “Розвиток адміністративно-правового інституту митних операцій, пов’язаних із розміщенням товарів під митну процедуру” та прагнення його автора дослідити теоретико-правові засади митного регулювання таких операцій, а також передумови й напрями розвитку адміністративно-правового інституту “митних операцій” на ґрунті міжнародних митних стандартів [4].

На фоні описаної вище ситуації з дослідженням митних режимів переробки у вітчизняній науці та науці близького зарубіжжя винятком стала праця М. В. Бабичева. По-перше, це дисертаційна робота економічного профілю, по-друге, її предметом виступають не режими переробки загалом, а один з них – “сукупність методів удосконалення процедур застосування митного режиму переробки на митній території” [5, 6], по-третє, головним завданням автор визначив “створення механізму удосконалення процедур даного митного режиму на основі аналізу практики його застосування й вимог Кіотської конвенції” [5, 4].

Економічні інтеграційні процеси, що завершилися утворенням Митного союзу Республіки Білорусь, Республіки Казахстан і Російської Федерації, спонукали до розробки теоретичних положень, спрямованих на усунення суперечностей між правовим регулюванням митних процедур переробки в цьому союзі, та цілями їх виникнення й застосування [6]. Спираючись на власний практичний досвід роботи в Комісії Митного союзу, Комітеті митного контролю Мінфіну Республіки Казахстан, Р. К. Касимбеков дослідив митні процедури переробки й запропонував свій підхід до розв’язання правових проблем, що постають при застосуванні процедур переробки товарів в умовах функціонування колись роз’єднаної кордонами, а тепер єдиної митної території. Зокрема, аргументовано тезу щодо невідповідності актів Митного союзу трьох держав приписам Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур 1973 р.

“Логістизація митної переробки вантажів” – термін, яким послуговуються представники економічної науки [7, 4]. Окремі з них розуміють під логістичною організацією митної переробки вантажів “логістизацію (логістичний підхід) митних режимів, пов’язаних з переміщенням товарів через митний кордон” [8].

Розлогіше подає своє бачення логістизації митної обробки вантажів Р. В. Федоренко, а саме як процес “створення оптимально організованої системи взаємодії всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності в процесі митної переробки вантажів, спрямованої на досягнення максимально можливого сукупного корисного ефекту” з метою “поширення логістичного підходу на основні митні процедури, пов’язані з фізичним переміщенням товарів через митний кордон та вирішенням усіх питань митного оформлення та контролю” [9]. На його думку, об’єктом логістичних зусиль при цьому виступають процедури митної переробки вантажів, а суб’єктами – всі учасники зовнішньоекономічної діяльності незалежно від їх організаційно-правового статусу.

Отже, під терміном “митна переробка” вчені-економісти розуміють не митний режим переробки, а елемент логістичної системи [10], в якій митниця є “лише однією з ланок логістичного ланцюга”, що хоча й має визначальне значення, втім розглядається в комплексі з іншими компонентами такої системи: сукупністю митних посередників, економічним, політичним, соціальним і навіть географічним середовищем зовнішньоекономічної діяльності [9].

Загалом, у теорії економіки поняття митного режиму використовується в ширшому й вужчому тлумаченні: як *правовий режим*, у якому сполучаються адміністративно-правові й фінансово-правові засоби регулювання, та як *митна процедура*, що визначає сукупність вимог та умов щодо застосування товарів і транспортних засобів мита, податків, а також установлених згідно із законодавством заборон і обмежень [11, 4].

У близькому зарубіжжі єдине дослідження правового регулювання митних режимів переробки – це захищена у 2000 р. робота В. В. Єгіазарової [12]. Її предметом стали: (1) загальні

положення про митні режими (поняття митного режиму і його місце в системі правових режимів, структура і зміст митних режимів, принципи митних режимів, класифікація митних режимів), (2) особливості митних режимів переробки (нормативно-правова база та поняття митних режимів переробки, зміст митних режимів переробки), (3) відповідальність за порушення митних правил (загальні положення щодо порушення порядку застосування митних режимів, а також митних режимів переробки товарів).

“Актуальним є детальне дослідження режимів переробки, складання алгоритмів операцій, у яких послідовно проводиться аналіз окремих елементів та їх удосконалення” [13, 77]. Особливо, як зауважила Н. Осадча, із розширенням можливостей, що їх дають митні режими переробки, зросла актуальність дослідження таких режимів, оскільки ускладнився механізм їх дії, до того ж їх стали активніше застосовувати суб’єкти зовнішньоекономічної діяльності. На думку дослідниці, додатковим імпульсом для цього слугував Митний кодекс України 2002 р. У ньому (ч. 2 ст. 231) під операціями з переробки товарів (саме так, а не “під режим переробки стали також потрапляти...”) стали розуміти, окрім власне переробки, ще й обробку товарів (монтаж, складання, налагодження, внаслідок чого одержуються інші товари), їх ремонт, у тому числі відновлення та регулювання, також використання окремих товарів, що не є продуктами переробки, але сприяють процесові виготовлення продуктів переробки, якщо самі вони при цьому повністю витрачаються.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сприйняття висновку щодо потреби критичного перегляду змісту митних режимів переробки дає змогу перевести дискусію із площини теоретичних узагальнень у практичну сферу узгодження норм Митного кодексу України з приписами Міжнародної конвенції зі спрощення та гармонізації митних процедур. Окреслену сферу наукового пошуку митних режимів переробки можуть використати вчені-теоретики й практичні працівники, до компетенції яких належить розробка й реалізація практичних кроків щодо оновлення термінології митного законодавства.

Таким чином, з’ясовано факт переважання досліджень правової природи і практичного змісту митних режимів переробки, авторами яких є представники економічної науки. Встановлено, що з набранням чинності новим кодифікованим актом у галузі митної справи митно-правова термінологічна система, з одного боку, збагатилася новими термінами, а з іншого – традиційні поняття зазнали істотної корекції. Це повною мірою стосується інституту митних режимів переробки. Водночас аналіз захищених останнім часом дисертаційних робіт не дозволяє стверджувати, що формується єдина теорія митних режимів.

Як підсумок, слід зазначити, що: (1) через свою економічну складову митні режими переробки були й лишаються предметом наукового вивчення представниками як юридичної, так і економічної науки, і важливо розмежувати окремі поняття, якими оперують дослідники, як-от: “митна обробка”, “режим переробки”, (2) новелізація Митного кодексу України 2012 р. й постулати Міжнародної конвенції зі спрощення та гармонізації митних процедур вимагають критичного перегляду змісту досліджуваних митних режимів; (3) так зване митно-союзне право, на нашу думку, дозволяє по-новому пояснити сутність митних режимів переробки, тобто осмислити їх у світлі наявних знань, принципів митного регулювання, оновленої та оновлюваної термінології митного законодавства.

Література

1. Мельник М. В. Правове регулювання митних режимів в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / М. В. Мельник. – К., 2012. – 21 с.

2. Крестьянінов О. О. Правове регулювання митних режимів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 “Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право” / О. О. Крестьянінов. – Харків, 2002. – 20 с.

3. Сбежнев В. А. Основные таможенные режимы: сравнительно-правовое исследование: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Сбежнев Владимир Алексеевич. – М., 2010. – 201 с.

4. Кожанков А. Ю. Развитие административно-правового института таможенных операций, связанных с помещением товаров под таможенную процедуру : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Кожанков Антон Юрьевич. – Люберцы, 2012. – 235 с.

5. Бабичев Н. В. Совершенствование процедур применения таможенного режима переработки на таможенной территории : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. эконом. наук : спец. 08.00.05 “Экономика и управление народным хозяйством” / Н. В. Бабичев. – М., 2006. – 25 с.

6. Касымбеков Р. К. Совершенствование правового регулирования таможенных процедур переработки в Таможенном союзе Республики Беларусь, Республики Казахстан и Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Касымбеков Рустем Кадырбекович. – Люберцы, 2012. – 215 с.

7. Смирнова Е. А. Логистика таможенного посредничества в условиях глобализации : автореф. на соискание уч. степени канд. эконом. наук : спец. 08.00.05 “Экономика и управление народным хозяйством (Логистика)” / Е. А. Смирнова. – СПб., 2006. – 17 с.

8. Липатова Н. Г. Логистизация процесса таможенной переработки грузов / Н. Г. Липатова, И. Н. Ромашкина // Вестник транспорта. – 2004. – № 9. – С. 35–37.

9. Федоренко Р. В. Организация эффективной работы участников внешнеэкономической деятельности в рамках таможенно-логистической системы [Электронный ресурс] / Р. В. Федоренко // Концепт (науч.-метод. электрон. журнал). – 2013. – № 1. – Режим доступа : http://www.e-koncept.ru/article/828/2013_aprel_art53455.html?download.

10. Стаханов Д. В. Логистизация процесса таможенной переработки грузов : автореферат дис. на соискание уч. степени канд. эконом. наук : 08.00.06 “Логистика” / Д. В. Стаханов. – СПб., 1998. – 17 с.

11. Джалолов Н. М. Таможенные режимы в системе обеспечения экономической безопасности (на материалах Республики Таджикистан) : дис. ... канд. эконом. наук : 08.00.05 / Джалолов Нодиржон Махмудович. – Душанбе, 2011. – 174 с.

12. Егизарова В. В. Правовое регулирование таможенных режимов переработки : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 “Конституционное право; государственное управление; административное право; муниципальное право”, спец. 12.00.04 “Предпринимательское право; арбитражный процесс” / В. В. Егизарова – М., 2000. – 26 с.

13. Осадча Н. В. Митний режим переробки, його алгоритм та шляхи вдосконалення / Н. В. Осадча // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 1 (23). – С. 77–87.